

RECENZIE

KONEČNÝ, Miloslav: POETIKA EPIGRAMOV KONŠTANTÍNA HALAPIHO. K VÝSKUMU LATINSKEJ BAROKOVEJ EPIGRAMATIKY. Trnava : Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2011. 128 s.

Miloslav Konečný, príslušník mladej bádateľskej generácie, predstavuje verejnosti básnika známeho iba úzkemu kruhu špecialistov na slovensko-latinskú poéziu. Milovníci literatúry sa mohli niečo o tomto užhorodskom rodákovi dozvedieť z prác literárnych historikov a v preklade do slovenčiny vychutnať zopár ukážok z nevšedne rozsiahleho básnického diela.

Za tejto situácie autor pochopiteľne zaradil do prvej kapitoly Konštantín Halapi a jeho miesto v slovenskej literatúre (s. 4 – 20) aj základné životopisné údaje: meno a pôvod, štúdiá, pôsobenie v piaristickom ráde, vydania básní, nepublikované práce, medzi nimi aj niekoľko školských hier. Práve s Halapiho osobou je spätý rozmach piaristického školstva a osobitne gymnázia v Prievidzi; tu napokon 18. 5. 1742 zomrel. Konečný sa tu dotýka aj hodnôt barokovej literatúry ako takej a pripomína, že bez súboru overených konštituentov literárna veda nie je zatiaľ schopná kompetentne interpretovať barokovú spisbu, lebo nevyhnutnou podmienkou tohto poznávacieho procesu sú interpretačné prieniky do tvorby jednotlivých autorov spojené s komparatistickými presahmi do dobového európskeho literárneho kontextu a s odhaľovaním intertextuálnych nadväzností aj smerom k antike (s. 18 a n.).

V načrtnutej línii pokračuje kapitola Halapiho epigramy a zbierka *Epigrammatum moralium, aenigmatum ac tumulorum libri VII* (s. 21 – 33), ktorá v posmrtnom vydaní (Trnava, 1745) predstavuje reprezentatívny súbor Halapiho epigramatických textov, dovedna takmer 1600 básní. Nejde o homogénnu tvorbu. Konečný upozorňuje zvlášť na špecifickosť piatej knihy. Vychádzajúc zo slova *moralium* ako spoločného menovateľa i z ladenia básní sústredného do aforistických nadpisov, pripisuje básňam úlohu sprievodcu celým rokom, teda čo deň, to báseň. S touto funkciou súvisí neklasicky časté využívanie rýmu ako mnemotechnického prvku. Vyčlenenie „morálií“ vníma ako oscilovanie medzi didaktickým a estetickým a v dnes oslabenom zmysle pre komplementárnosť vzťahu medzi *pulchrum* a *utile* vidí zdroj „odmietania staršej literatúry ako umelecky menejcennej, prípadne bezcennej“ (s. 28). Napokon opiera sporný pojem epigramatickosti o rozpravu jezuitu Jakuba Masenia *Ars nova argutiarum* (1648, 1668), s ktorou sa Halapi zrejme zoznámil počas svojich štúdií v Trnave.

V kapitole Intertextuálne súvislosti a nadväznosti (s. 34 – 44) sú presvedčivo doložené vzťahy k rímskemu klasikovi Martialovi, napr. na motíve líčiacich sa starien, k Horatiovým satirám v podobnej kritike vydajachtivých žien i k formálne dokonalému, ale obsahovo neraz aj pre Halapiho problematickému Ovidiovi. Ako sa Halapi usiloval dosiahnuť ideál symbiózy dokonalého, hladko deklamovateľného elegického disticha a myšlienky dovedenej do duchaplnej pointy, ukazuje kapitola Halapiho formulácie poetiky epigramu (s. 45 – 53) opretá o rad ukážok, ktoré sú dokladom básnikových názorov na estetické súradnice epigramu. V kapitole Vzťah medzi rozsahom a významom Halapiho epigramov (s. 54 – 66) venuje Konečný pozornosť otázke pribúdania viacveršových básní na úkor tradičných dvojverší a konštatuje, že roz-

siahlejšie básne sú skôr cudzorodým javom a daňou za moralizátorské, oslavné či naratívne produkty. Voľne nadväzujúca kapitola Tematická štruktúra Halapiho epigramov (s. 67 – 79) vyzdvihuje ako nosné témy tvorby ženy, náboženstvo, cnosti či neresti a vnútornú organizáciu zbierky z hľadiska poradia tém od vážnych otázok po všedné javy hodnotí ako zostupnú.

V poslednej kapitole Poetika Halapiho epigramov (s. 80 – 92) si autor kladie za cieľ identifikovať dominantné poetologické koncepcie. Ukazuje, že medzi silné stránky básnika a jeho charakteristické postupy patrilo budovanie pointy na formálnej i významovej hre so slovom, zahrňujúcej anagramy, homonymá, antonymá, paronomáziu, minimalizovanie elízie, využitie asonancií a rýmov ap. V kapitolke Na záver (s. 93 – 95) podčiarkuje intelektuálnu povahu Halapiho tvorby, široký tematický záber, originalitu pointy hraničiacu s paralogickou reinterpretáciou reality, nebarokovú strohosť a oproti predchodcom z obdobia renesančného humanizmu – u nás ide najmä o Jána Filického – posun vpred tak z hľadiska invenčnosti, ako aj duchapľnej hravosti.

Výklad sa opiera nielen o doterajšie práce Endreho Friedricha, Jozefa Minárika, Marty Kerul'ovej a Zuzany Kákošovej, ale najmä o dôkladné štúdium Halapiho tvorby. Vo vlastnom texte Konečný argumentuje latinským znením veršov, no v aparáte pod čiarou ponúka doslovný preklad, ktorého precíznosti sa ťažko dá niečo vytknúť. V pomerne zložitej osnove knihy sa odráža potreba analyzovať dielo z rôznych uhlov pohľadu.

Osobitne treba vyzdvihnúť to, že Konečný podstúpil aj riziko umeleckého prekladu, keď v tradičnej imitácii časomerných elegických dvojverší prebásnil 25 básní rozličného obsahu aj rozsahu. Na odobrenie takého riešenia stačí porovnať doslovný a voľný preklad zopár veršov napr. z básne *Vetulae reflorescentes*, Znovu kvitnúce stareny. Doslovný preklad (s. 37): „Nedávno sedeli Domitilla a Mosella pred zrkadlom, k obom matrónam sa pridala Flavia. Žasnú nad protiľahlou figúrou v lesklom kruhu, od skleneného sudcu sa vracia ohavná podoba. (...) Ak by žena tak veľmi, ako dbá o svoje telo, dbala aj o dušu, žiadna by nevošla do podsvetia.“ Básnický preklad (s. 127): „Domitilla a Mosella na seba v zrkadle hľadajú, / Flavia o niečo neskôr, prisadne do spolku dám. / Plné sú úžasu nad tým, čo uvidia v lesknúcom kruhu, / ohavnú podobu svoju, prísny je sudcom tu sklo. (...) Ak by si, žena, tak s nadšením ľúbila dušu jak telo, / dobre by pre teba musel dopadnúť posledný súd.“ Nepochybne práve táto verzia je svojou uvoľnenosťou bližšia duchu pôvodiny aj myšlienke pointy: „*Si quantum mulier sua comit corpora, tantum / haec animam, Stygias nulla subiret aquas.*“

Preložiť celé Halapiho básnické dielo do slovenčiny akiste nie je reálne, ba vzhľadom na jedinečnosť slovných hier zavše nerealizovateľné, no rehabilitácii slovensko-latinskej spisby barokového obdobia by poslúžil aspoň reprezentatívny výber. Monografia, ktorú Miloslav Konečný vydal, je v tomto smere krokom vpred i solídnym prísľubom.

Daniel Škoviera

Prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD.
Katedra klasickej a semitskej filológie FiF UK
Gondova 2
814 99 Bratislava
SR
e-mail: daniel.skoviera@fphil.uniba.sk